

Графический анализ поставленной задачи показывает, что в интересах поставщика нижняя граница изменения цены взаиморасчета потребителя с поставщиком на этапе поставки продукции потребителю определяется точкой В, то есть $p_2 \geq -d(1 + f_{\max})$.

Верхней границы изменения цены продукции на конечном этапе расчета, как указывают градиенты по области D, задача не имеет, что вполне очевидно, так как поставщику тем выгоднее трансферт, чем выше конечная цена расчета. Ограничения сверху на конечную цену должны определяться условиями потребителя. Следовательно, поставленная задача решена и может считаться первым этапом (этапом поставщика) моделирования механизма образования трансфертных цен для вертикально-интегрированных структур, промышленно-финансовых групп и т.д.

Полученная в результате исследования математическая модель образования трансфертных цен (24) обеспечивает увеличение собственных оборотных средств поставщика, для потребителя – снижение стоимости исходных продуктов и, как следствие, позволяет максимизировать прибыль поставщика. Использование данной модели может быть одним из этапов решения проблемы формирования оптимальной

ценовой политики между всеми участниками общественного производства.

Литература

1. Василенко В.Н. Региональные аспекты экономического развития угольных производственных систем.– Донецк ИЭП НАН Украины, Укрцентр, 1999.–264с.
2. Как все начиналось. Из выступлений С.Ф. Ермилова на расширенном пленуме ЦК ПРУП. Декабрь 2002г. // Сбойка.– 2003.–№ 1–2 (71–72). С.3.
3. Амоша А.И., Ильяшов М.А. О целесообразности создания угольных компаний на базе объединения действующих шахт и обогатительных фабрик // Уголь Украины, 2000.–№11.–С.28–30.
4. Гаркуша Ю.К., Воробьев П.И., Чумаченко И.И. Шахта “ Красноармейская–Западная” № 1– Надежный партнер и гарант будущего ЦОФ ” Чумаковская” // Уголь Украины, 2000.–№11.–С30–32.
5. Пономарев А. Проблемы и перспективы создания Финансово–промышленных групп./Экономист,1994.–№12. – С.52–60.
6. Экономико–математические методы и прикладные модели / В.В. Федосеев, А.Н. Гармаш, Д.М. Дайитбегов и др./ Под редакцией В.В. Федосеева. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 391 с.

Статья поступила в редакцию 19.09.03.

І.Ф. ПОНОМАРЬОВ, професор,

Е.І. ПОЛЯКОВА, доцент,

ДонНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Дослідження організаційно-економічного механізму управління підприємством у динамічному аспекті надає можливість

проаналізувати його розвиток з урахуванням особливостей перехідного періоду, а також розробити структуру і систему

елементів, з яких складається такий механізм в умовах трансформації ринкової економіки України. Аналіз стану розвитку організаційно-економічного механізму управління підприємством, вивчення наукових досліджень по даній проблемі підтверджує необхідність подальшого розширення дослідження з удосконалення механізму управління підприємством. Над рішенням соціально-економічної проблеми удосконалення механізму управління як зарубіжжям, так і в нашій країні працювали і продовжують працювати ряд науково-дослідних інститутів, вчених і практиків. Протягом багатьох років питання розробки механізму управління підприємством є предметом досліджень багатьох зарубіжних учених. Серед вчених України і країн СНД, що внесли значний вклад у рішення проблеми механізму управління, слід зазначити, у першу чергу, наукові праці Н.Ю.Брюховецької [2], І.П.Булеєва [3] та інших. На думку Н.Й.Брюховецької [2, с.42], господарський механізм – сукупність методів і форм регулювання виробничо-господарської діяльності, що забезпечує єдність інтересів держави, колективу, особистості. У своїй роботі автор дає укрупнений аналіз механізму, але не конкретизує особливості формування його структури для умов трансформаційних змін в економіці.

І.П.Булеєв вважає, що господарський механізм є сукупністю форм, методів і інструментів господарювання, що містить у собі планування, державне регулювання, господарський розрахунок, економічні фактори і стимули, організаційні структури керування, політико-правові форми регулювання економічних процесів, без конкретизації основних сучасних важелів функціонування [3, с.32–34].

Автори вищевказаних робіт доводять, що господарський механізм – це механізм дії і використання економічних законів, що включає сукупність способів і засобів розміщення об'єктивних економічних проти-

річ, забезпечуючи сполучення економічних інтересів і матеріальної відповідальності, усіх суб'єктів, що господарюють. Тому він відноситься до сфери об'єктивних економічних відносин. У теж час господарський механізм нерозривно зв'язаний зі свідомою діяльністю людей і містить у собі надбудовні елементи (правові акти, що регулюють майнові й інші відносини, визначені ланки державного апарата, інститути суспільного керування й ін.). На нашу думку, такий підхід є логічно вірним, тому що господарський механізм виступає своєрідною сполучною ланкою між базисом і надбудовою. Це викликає необхідність досліджень теоретико-концептуальних основ формування організаційно-економічного механізму управління підприємством, його функціональних особливостей у сучасний період розвитку економіки України. Функціонування організаційно-економічного механізму в умовах трансформації ринкової економіки висуває нові вимоги до механізму управління підприємствами різних форм власності. Причому такий механізм управління необхідно розробити, у першу чергу, для промислових підприємств, і він повинний бути спрямований на активізацію людського фактора, розвиток виробничого потенціалу, досягнення максимальної ефективності виробництва. Насамперед, мова йде про розвиток системи управління промисловими підприємствами з різноманітними формами власності. Значно більше досліджень присвячено розробці фінансового механізму. Вивчення виконаних досліджень дозволяє зробити висновок про те, що більшість учених розглядають фінансовий механізм як систему управління фінансами. Так, наприклад, І.О.Бланк [1, с.33] відзначає, що фінансовий менеджмент являє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень. Дослідження показали, що в перерахованих вище роботах розглядаються загальні умови формування організаційно-госпо-

дарської структури управління підприємством. Улаштовуються основні напрямки зміни й удосконалення організаційних структур управління виробництвом, узагальнюються загальні теоретико-методологічні питання організаційно-економічного механізму – як економічної теорії і методу господарювання в умовах трансформації ринкової економіки. У роботах лише висвітлюються теоретико-прикладні аспекти формування організаційно-економічного механізму в окремих галузях виробництва і виділяються особливості змісту елементів у залежності від специфіки процесу виробництва. Більшість авторів у своїх теоретичних розробках затверджують, що економічними передумовами розвитку організаційно-економічного механізму є економічні закони, форми власності, рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин.

Таким чином, можна констатувати, що в літературних джерелах дотепер не знайшли досить повного відображення зміст і структура елементів організаційно-економічного механізму в умовах трансформації ринкової економіки. При оцінці стану й умов функціонування сучасного організаційно-економічного механізму управління виробництвом варто враховувати наступні обставини. По-перше, в Україні відбувається трансформація ринкової економіки. По-друге, подальший його розвиток відбувається в умовах апробації ринкової економіки. Ці обставини є визначальними при оцінці шляхів удосконалення організаційно-економічного механізму в Україні і при виборі його конкретних організаційних форм.

На підставі детального аналізу останніх досліджень і публікацій вітчизняних і закордонних вчених були виділені невирішені раніше частини загальної проблеми ефективності функціонування організаційно-економічного механізму управління підприємством. Тому метою дослідження

даної статті є розробка структурної схеми організаційно-економічного механізму управління підприємством в умовах трансформації ринкової економіки в Україні. При цьому було поставлено і вирішено наступні задачі: досліджено структуру організаційно-економічного механізму підприємства; проаналізовано фактори, що впливають на структуру механізму управління; розроблено класифікацію підприємств, відповідно до функціонуючого механізму управління; запропоновано структурну схему організаційно-економічного механізму управління.

Розвиток механізму управління підприємством на сучасному етапі обумовлено наступними обставинами. По-перше, в умовах ринкової економіки України ця необхідність викликана змінами умов господарювання підприємства, розвитком форм власності. По-друге, стає більш мінливою зовнішнє середовище, збільшується ступінь фінансових ризиків. Це обумовлено тим, що фінансова діяльність підприємства у всіх її формах прояву сполучена з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності істотно зростає в умовах переходу до ринкової економіки. Зростання ступеня впливу фінансових ризиків на результати фінансової діяльності підприємства зв'язано з кон'юктурою фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових технологічних, організаційних, фінансово-економічних і маркетингових напрямків діяльності підприємства. У третій, підсилюється альтернативність варіантів рішення господарських задач з урахуванням фактора інфляції. Вплив фактора інфляції позначається на багатьох аспектах керування фінансовою діяльністю підприємства. У процесі інфляції відбувається зниження вартості оборотних і позаобігових активів, падіння рівня майбутніх доходів. Особливо фактор інфляції впливає на фінансові операції підприємства. Успішне фінансування ме-

ханізму управління в умовах ринкової економіки багато в чому визначається ефективністю організаційного забезпечення, структурою і наявністю різноманіття його елементів.

Організаційна структура механізму підприємства виражає кількість і склад елементів (ланок) і ступіней управління, їхню співпорядкованість і взаємозв'язок, що забезпечують у своїй взаємодії досягнення високих кінцевих результатів діяльності підприємства. Керування організаційно-економічним механізмом досягається єдністю елементів (ланок) і ступіней керування з родинними функціями на визначеному рівні організації виробництва. Елементи (ланки) організаційно-економічного механізму підприємства – це відособлені осередки (служби), що виконують строго регламентовані функції керування. Структура організаційно-економічного механізму управління підприємством є найважливішою характеристикою його будівлі. Визначальна ознака структури механізму – характер функціональних зв'язків між його елементами (службами). Під організаційною структурою організаційно-економічного механізму розуміється склад і співвідношення різних елементів керування в організації виробництва. Варто мати на увазі, що структура системи керування в організаційно-економічному механізмі є найважливішою характеристикою його будівлі. По даній ознаці розрізняють два класи структур організаційно-економічного механізму керування підприємством: лінійно-функціональні і програмно-цільові. До лінійно-функціональних структур відносяться: лінійна, функціональна і лінійно-функціональна. У середині кожного підприємства мають лінійні підсистеми, а саме виробничі одиниці, цехи, ділянки, бригади, ланки, зміни, робочі місця. Крім лінійної структури на підприємствах існують загальні функціональні служби. До них, у першу чергу, відносяться – виробнича служба, фінансо-

во-економічна служба, служба маркетингу й інші. Важливу роль в умовах трансформації ринкової економіки виконує маркетингова служба, що здійснює вивчення і формування ринку, виявлення і по можливості обмеження конкурентів, прогнозування і планування виробництва з урахуванням цін, податків, валютних курсів, митного обкладання, різного роду пільг, динаміки оплати праці. Маркетинг покликаний знайти найкращі економічні рішення, що забезпечували б одержання прибутку на подальшу перспективу.

Одна з загальних функціональних служб – керування підприємством. У її задачу входить оперативне керівництво підприємством, контроль за виконанням плану, виявленням причин відхилень фактичних показників і подолання негативних тенденцій, що наносять збиток ефективному господарюванню. Керування підприємствами припускає використання спеціальних функціональних підсистем, що виконують властиві їм функції. Так, наприклад, на підприємстві в умовах трансформації ринкової економіки, з'являються нові підсистеми керування. До них варто віднести менеджмент охорони праці, екологічний менеджмент, керування диверсифікованою на підприємстві, керування корпоративною власністю, малим бізнесом і інші. Спеціальні функціональні підсистеми допоможуть підвищити ефективність виробництва, забезпечити оплату праці, упровадити безпечну техніку, підвищити творчий зміст праці, забезпечити формування фондів підприємства. Особливу частину керування утворюють підсистеми організаційного менеджменту, менеджменту персоналу, правовий менеджмент і інші. Організаційне забезпечення відноситься до забезпечуючих підсистем, тому що воно залежить від первинних відносин організаційно-економічного механізму, що включає необхідні лінійні, загальні і специфічні підсистеми. У підсистему організаційного забезпечення

входять: встановлення ієрархічних структур керування механізму; визначення посадових обов'язків для кожного підрозділу, служб і працівників, з урахуванням обґрунтування функцій і норм керованості, міри відповідальності, розподілу сфер єдиноначальності і колегіальності й інші. Підсистема кадрового менеджменту здійснює підготовку і підвищення кваліфікації кадрів, їхній розподіл відповідно до потреб підприємства. Правове забезпечення здійснює правовий менеджмент, що дає набір норм і правил, що вимагаються для дії механізму керування. В організаційному плані правовий менеджмент включає: юридичні відділи; різного роду колективні комісії; комплексне функціонування юридичних служб із профспілками, Радами трудових колективів, адміністрацією.

Усі лінійні і функціонально-забезпечуючі підсистеми підприємств підкоряються штабу, тобто адміністрації підприємства. Усі підсистеми організаційно-економічного механізму – лінійні (підприємства і їх структурні лінійні підрозділи), що функціонально-забезпечують (на рівні підприємства), повинні діяти синхронно як власне кажучи виконуваних задач, так і по термінах. Потрібно органічна взаємодія виробництва, постачання і збуту, ціноутворення, фінансування і кредитування, упровадження нової техніки, підготовки кадрів, диверсифікованості, керування корпоративною власністю, інвестування, оренди, інновацій і інших функцій на підприємстві.

Слід зазначити, що в умовах ринкової економіки зростає навантаження на керівників окремих ланок, що знижує ефективність керування в цілому. Тому в даний час одержує велике поширення управлінська структура організаційно-економічного механізму керування підприємством, при створенні функціональних служб і відділів на рівні підприємства. Розподіл керування по функціях підвищує його ефективність, допомагає керівнику у виробленні ефекти-

вних управлінських рішень. Однак при цьому виникає проблема меж функціональної координації, послабляється зв'язок між ланками (елементами) управління. Це пояснюється, головним чином, тим, що функціонального керівника, у першу чергу, цікавить виконання задач своєї функції. У цьому зв'язку при формуванні організаційно-економічного механізму варто враховувати те, що його структура активно впливає на процес функціонування всієї системи управління підприємством. Фінансовий стан підприємства в значній мірі залежить від ефективного функціонування всього механізму управління, у тому числі і його структури. Організаційна структура механізму управління підприємством активно впливає на процес функціонування системи управління підприємством у цілому.

В умовах ринкової економіки підприємства самостійно визначають рід своєї діяльності по випуску продукції, фінансову й інвестиційну діяльність, операції з цінними паперами, лізингову й іншу діяльність. Найважливішою ділянкою роботи фінансових менеджерів є визначення: напрямків і розміру використання прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків; установлення суми фінансових ресурсів і суми капіталу; визначення величини власних оборотних коштів; амортизації й інших фондів. Їхні розміри залежать від обґрунтованості і правильності розрахунку виторгу від реалізації, прибутку від іншої реалізації, прибутку від фінансових інвестицій, прибутку від позареалізаційних операцій. Кожне підприємство повинне забезпечити ліквідність обігових активів для своєчасного погашення кредиторської заборгованості. Тому своєчасне і повне надходження фінансових ресурсів від усіх видів діяльності повинне постійно контролюватися фінансовими менеджерами. Керування підприємством передбачає також сферу фінансового забезпечення капвкладень на технічне переозбро-

ення, реконструкцію і модернізацію виробництва. У цьому випадку фінансовий механізм управління оптимізує суму власних і позикових фінансових ресурсів по капвкладеннях, за рахунок засобів від емісії цінних паперів і довгострокових банківських кредитів. Успішне функціонування підприємства залежить не тільки від максимізації прибутку від основної діяльності, але і прибутку від: іншої реалізації (підсобних господарств, основних фондів, нематеріальних активів, матеріальних цінностей, купівлі-продажу іноземної валюти, лізингових операцій); від фінансових інвестицій (володіння корпоративними правами, дивіденди від акцій; прибуток від вкладення засобів у Статутні фонди інших підприємств, отриманих цінних паперів, облігацій, депозитних рахунків); від позареалізаційних операцій (отримані штрафи, пені, неустойки, кредиторська заборгованість, ліквідація основних фондів, надходження заборгованості, що раніше була списана як безнадійна).

Таким чином, фінансовий стан підприємства в значній мірі залежить від ефективного функціонування організаційного механізму управління підприємством при злагодженій роботі кожної його ланки. Це обумовлено тим, що в умовах трансформації ринкової економіки підприємство здійснює і розвиває свою діяльність по декількох напрямках. По-перше, це основна діяльність. Її результатом є прибуток від реалізації продукції, товарів, зроблених послуг. Як правило, цей прибуток займає основну питому вагу в загальній сумі балансового прибутку. У залежності від сфери і роду діяльності підприємства враховуються особливості формування цього прибутку. По-друге – це діяльність підприємства по інших операціях, зв'язана з реалізацією матеріальних і нематеріальних активів. Склад і обсяг прибутку від іншої реалізації коливається в значних розмірах, у залежності від ефективного механізму управління. У третій, це діяльність по

тіх, це діяльність по здійсненню фінансових операцій. Діяльність підприємства і структура механізму керування на сучасному етапі залежить від наступних факторів: організаційно-правової форми господарювання; характеру виробництва і його галузевих техніко-економічних особливостей. Організаційно-правова форма господарювання визначається законами Верховної Ради України, Указами Президента, Постановами уряду, наказами і розпорядженнями міністерств і відомств. Організаційно-правова форма господарювання підприємства при їхньому створенні визначається насамперед Законами України «Про підприємства в Україні»[4], «Про власність» [5], «Про підприємництво»[6], «Про систему оподаткування підприємств» [7] і іншими. Відповідно до Закону України «Про підприємства в Україні» можуть діяти підприємства наступних видів (рис. 1): організаційно-економічний механізм управління; індивідуальне підприємство – засноване на особистій власності фізичної особи і винятково на його праці; сімейне підприємство – засноване на власності і праці громадян України, членів однієї родини, що проживають спільно; приватне підприємство – засноване на власності окремого громадянина України, із правом наймання робочої сили; колективне підприємство – засноване на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, дугового статутного суспільства, суспільної і релігійної організації; державне комунальне підприємство – засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць; державне підприємство – засноване на загальнодержавній (республіканській) власності; спільне підприємство – засноване на базі об'єднання майна різних власників; підприємство, засноване на власності юридичних осіб і громадян України, СНД і інших держав.

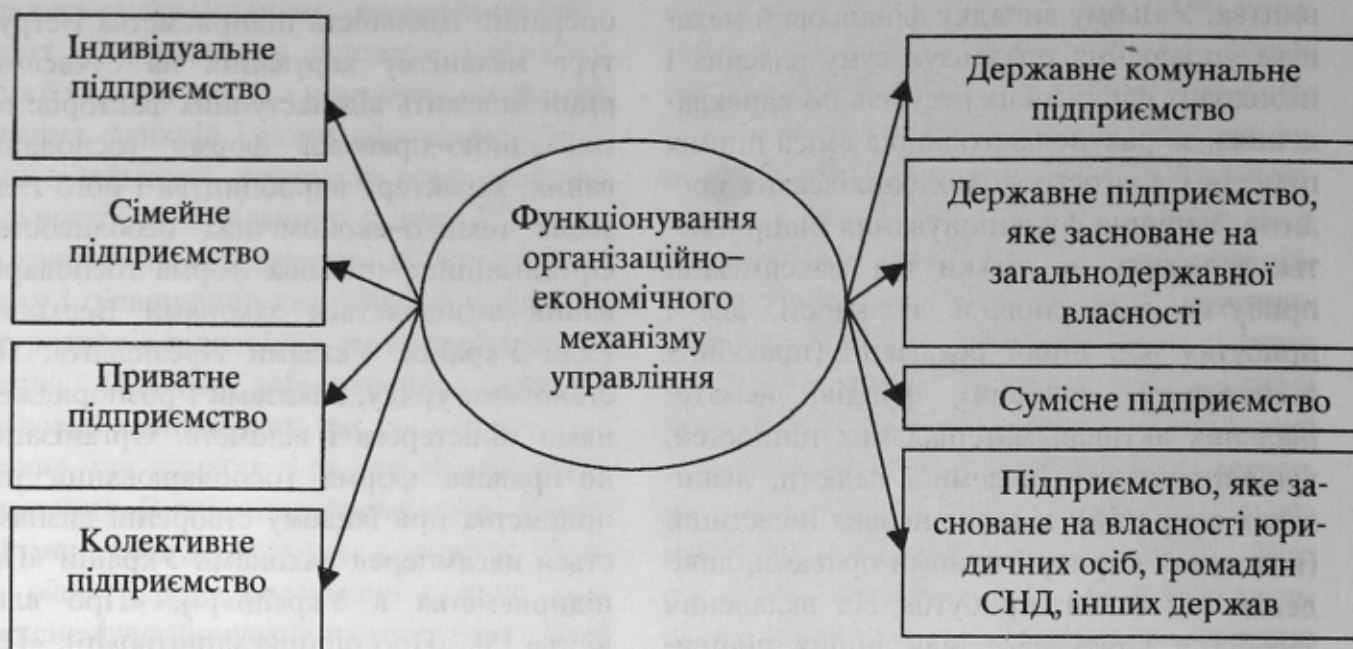


Рис.1. Класифікація підприємств, на яких функціонує організаційно-економічний механізм управління підприємством

Прийняття Верховною Радою України закону «Про підприємства в Україні» і «Про власність» послужило базою для розвитку підприємств різних форм власності і розширення структури організаційно-економічного механізму управління підприємством. Підприємства різної форми власності (рис. 1), що одержали розвиток в Україні, визначили структуру і склад елементів механізму управління підприємством. Будучи проявом форми власності, він визначає місце і стратегію підприємства, методи і зміст елементів організаційно-економічного механізму управління. Поряд з державними підприємствами, у даний час одержали широкий розвиток акціонерні товариства, колективні приватні й інші підприємства (рис.1). Форма власності підприємства виявляється в процесі формування капіталу (Статутного фонду), розподілу прибутку, утворення грошових фондів, внутрішньовідомчого розподілу фондів, взаєминах з бюджетом та ін. Так, наприклад, акціонерні товариства утворюються на добровільних

початках фізичними і юридичними особами. У Статутний фонд вони можуть вносити не тільки свої кошти (у тому числі й в іноземній валюті), але і внески у вигляді нерухомості, інтелектуальної власності, інших основних фондів. Закон України «Про господарчі товариства» передбачає можливість реєстрації різних товариств. Велике поширення одержали різні товариства з обмеженою відповідальністю. Кожний з учасників такого суспільства вносить установлену квоту в Статутний фонд і відповідно до цього одержують відповідну частку доходу і майна підприємства.

Вплив на структуру організаційно-економічного механізму управління виробництвом визначає характер виробництва і його галузеві техніко-економічні особливості. Вони визначають складність і ієрархічність організаційної структури підприємства, що відбиваються на кількості



Рис. 2. Структурна схема організаційно-економічного механізму управління підприємством

і чисельності елементів (служб і відділів). До факторів, що впливають, варто віднести: склад і номенклатуру продукції, що випускається; технологію виробництва; структуру основних фондів; тривалість виробничого циклу; особливість кругообігу оборотних коштів; джерела фінансування простого і розширеного відтворення; склад і структуру фінансових ресурсів; складом фінансових резервів; обсяг продажів; складність

продукції; масштаб виробництва; спеціалізацію виробництва; комбінування виробництва; розвиток інфраструктури регіону; міжнародну інтегрованість підприємства й ін.

На основі проведеного комплексного аналізу, що включає оцінку сучасного стану і соціально-економічних передумов перспектив розвитку держави, вивчення методологічних і теоретичних основ, структурні

елементи організаційно-економічного механізму управління підприємством можна класифікувати по чотирьох групах (рис. 2): виробничий менеджмент; організаційний менеджмент; фінансово-економічний менеджмент; маркетинговий менеджмент. Ці групи зв'язані між собою системою функціональних зв'язків. Виробничий менеджмент є основним елементом функціонування організаційно-економічного механізму. Саме на рівні цього елемента відбувається процес виробництва продукції, де поєднуються засоби праці, предмети праці і трудові ресурси.

Специфіка процесу виробництва визначає організаційно-технічні фактори управління виробництвом, способи фінансово-економічної і маркетингової діяльності підприємства. При цьому виробничий менеджмент визначає склад елементів організаційно-економічного механізму і їхні піделементи. Сукупність елементів і піделементів організаційно-економічного механізму деталізує структуру підприємства на цехи, ділянки, окремі підрозділи. Запропонований організаційно-економічний механізм заснований на двох типах керування фінансовою політикою: планово-директивної і регулюючий. Планово-директивний тип фінансової політики передбачає адміністративні методи керування фінансовою діяльністю підприємства. Вони включають організаційні і розпорядницькі дії. Організаційні визначають міри організаційного порядку, наприклад організація взаємодії між структурними підрозділами підприємства, організація режиму праці і відпочинку і т.д. З 1991 р. в Україні почалась проводитися нова фінансова політика, що базується на використанні синтетичних елементів ринкового механізму і системи державного регулювання економікою. Основа сучасної фінансової політики – визнання волі підприємницької діяльності, ведення різноманітних форм господарювання, приватизація державної власності і перехід до змішаної економіки, що базується на сполученні

приватних і державних господарських суб'єктів.

На цій основі розроблено принципово новий механізм управління, який містить сучасні елементи структурної схеми, що відповідають умовам трансформації ринкової економіки в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок, що сутність і зміст організаційно-економічного механізму управління підприємством наповняється новим змістом. Становлення і функціонування удосконаленого організаційно-економічного механізму управління підприємством буде сприяти зростанню соціально-економічних показників розвитку України на перспективу.

Література

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т.1. – К.: Ника-Центр, 1999.– 592 с.
2. Брюховецька Н.Й. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика.– Донецьк: ІЕП НАН України, 1999.– 276 с.
3. Булеев И.П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов.–Донецк: ИЭП АН Украины, 1993.–225 с.
4. Закон «О предприятиях в Украине».– ВВР. 1991. N 24. Ст. 272., с изменениями и дополнениями: ВВР. 1994. N 38. Ст. 353.
5. Закон «О собственности».– ВВР. 1991. N 20. Ст. 249, ВВС. 1994. N 38. Ст. 353.
6. Закон України “Про підприємництво в Україні” введений в дію постановою ВР N 888-12 від 27.03.91// Галицькі контракти.–1998.–N 11.–С.125-134.
7. Закон Украины «О системе налогообложения» // Ведомости Верховного Совета Украины.–1991.– № 39.– Ст.510.

Статья поступила в редакцию 02.10.03.